

**بررسی تطبیقی فعالیت‌های فوق برنامه دوره ابتدایی در ایران
با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی به منظور ارائه
راهکارهای مناسب برای بهبود نظام آموزشی ایران**

نگارش

مهین تیمورنیا

استاد راهنما: دکتر سید محمد رضا امام جمعه

استاد مشاور: دکتر غلامعلی احمدی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی درسی

شهریورماه 1390

الحمد لله
البرحمين
م

باسمه تعالی

تعهدنامه‌ی اصالت اثر

اینجانب مهین تیمورنیا متعهد می‌شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و ماخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد.

کلیدی حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو امضاء

مهین تیمورنیا

**بررسی تطبیقی فعالیت‌های فوق برنامه دوره ابتدایی در ایران
با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی به منظور ارائه
راهکارهای مناسب برای بهبود نظام آموزشی ایران**

نگارش

مهین تیمورنیا

استاد راهنما: دکتر سید محمد رضا امام جمعه

استاد مشاور: دکتر غلامعلی احمدی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی درسی

شهریورماه 1390

تقدیم به:

دایه و بابا

و به پاس زحماتشان، بر دستان پربرکت بابا و چشمان منتظر دایه

بوسه می زنم.

سپاس و تقدیر

رَبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِيْ مَخْرَجَ صِدْقٍ وَاَجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا (سوره بنی اسرائیل، آیه 80).

بار الها مرا (به هر جانب که روم) به قدم صدق داخل و به قدم صدق خارج گردان، و به من از جانب خود بصیرت و حجت روشنی که دائم مددکار باشد عطا کن.

پروردگار با عظمت را بی شمار سپاس می گویم که همانند گذشته، این راه پر مشقت را بر من هموار نمود و از درگاه کبریایی اش می خواهم که لحظه ای مرا به خود وانگذارد.

از خانواده ام؛ پدر و مادر مهربانم، خواهران دلسوز و برادران عزیزم بخاطر حمایت های روحی و معنوی شان سپاسگزارم.

از استاد والا اندیش و فرزانه جناب آقای دکتر سید محمد رضا امام جمعه، که با دقت و حوصله، اینجانب را در این پروژه راهنمایی و هدایت نمودند، کمال سپاس و تشکر دارم. از استاد ارجمند و پیشکسوت، جناب آقای دکتر غلامعلی احمدی، که نظرات مشورتی موثری ارائه نمودند، بی نهایت سپاسگزارم. همچنین از جناب آقای دکتر علیرضا عصاره و دکتر محرم آقازاده که داوری این پژوهش را بر عهده گرفتند، ممنون و سپاسگزارم.

بر خود می دانم از همه معلمان و مربیان در سراسر دوران تحصیلی ام، به ویژه اساتید ارجمند دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تقدیر نمایم. یاد و نامشان در اذهان جاودانه باد.

از خداوند مهربان برای همه ی این عزیزان، آرزوی سلامتی و توفیق روزافزون خواهانم.

مهرین تیمورنیا 90/6/27

چکیده

هدف از این پژوهش مطالعه‌ی تطبیقی فعالیت‌های فوق برنامه دوره‌ی ابتدایی در ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی، جهت ارائه‌ی راهکارهایی برای بهبود نظام آموزشی ایران به‌ویژه در حوزه فعالیت‌های فوق برنامه، بر اساس روش بردی بوده است. دو کشور آمریکا و انگلستان هر یک به نوعی مهد فعالیت‌های فوق برنامه در جهان بوده‌اند، هم اکنون نیز در فعالیت‌های فوق برنامه از کشورهای موفق محسوب می‌شوند. کشور مالزی هم دارای فعالیت‌های فوق برنامه‌ی ساختارمند است که مورد توجه مسئولان نظام آموزشی این کشور در طرح توسعه ملی می‌باشد.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد کشورهای مورد مطالعه در فعالیت‌های فوق برنامه **اهداف** مشترک و متنوعی دنبال می‌کنند، در ایران بسیاری از اهداف کلی و برحیبه‌های نگرشی تاکید دارند و از شفافیت و وضوح کافی برخوردار نیستند. کشورها بر آشنایی با مذاهب و فرهنگ‌های گوناگون محلی، منطقه‌ای و جهانی، درک ارزش‌های سنت‌های فرهنگی، مذهبی، نژادی خود و دیگران و افزایش تحمل و سعه‌صدر در مقابل فرهنگ‌های دیگر، یادگیری چگونگی جلوگیری از رفتارهای مخاطره‌آمیز، کسب مهارت‌های برخورد با مسائل زیست محیطی و پرورش شهروند جهانی، تاکید دارند اما این اهداف در ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. **محتوای** فعالیت‌های فوق برنامه در ایران از تنوع کمتری برخوردار است. به فعالیت‌های مذهبی بیشتر از سایر فعالیت‌ها اهمیت داده شده است. ضمناً به فعالیت‌های ورزشی، و تشکیل باشگاه‌ها کمتر از سایر کشورها توجه شده است. در **اجرای** فعالیت‌های فوق برنامه تفاوت عمده کشور ایران با سایر کشورها این است که زمان و ساعتی مشخص برای این‌گونه فعالیت‌ها در مدارس پیش‌بینی نشده است و میزان مشارکت معلمان در فعالیت‌های فوق برنامه در کشورهای مورد مطالعه از ایران بیشتر است. **ارزشیابی** از فعالیت‌های فوق برنامه در کشورهای منتخب به صورت عملکرد دانش-آموزان و گزارش کار می‌باشد. براساس یافته‌ها در پایان پژوهش راهکارهایی برای بهبود نظام آموزشی ایران در حوزه‌ی فعالیت فوق برنامه ارائه شده است.

کلید واژه‌ها: فعالیت فوق برنامه، برنامه درسی، آموزش و پرورش تطبیقی، دوره‌ی ابتدایی.

فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان
1	فصل اول
2	1-1 مقدمه
4	2-1 عنوان تحقیق
4	3-1 بیان مساله
7	4-1 اهمیت و ضرورت پژوهش
9	5-1 اهداف پژوهش
10	6-1 سئوالات یا فرضیه‌های تحقیق
10	7-1 تعاریف نظری و عملیاتی واژه‌ها، مفاهیم و متغیرها
13	فصل دوم (مروری بر ادبیات موضوع)
14	1-2 مقدمه
14	2-2 مسائل برنامه‌های درسی و فعالیت‌های فوق برنامه
16	3-2 اهمیت فعالیت‌های فوق برنامه در مدارس ابتدایی
17	4-2 مفهوم اوقات فراغت
19	5-2 ضرورت توجه به اوقات فراغت
20	6-2 فعالیت فوق برنامه
23	6-2 دیدگاه صاحب‌نظران تعلیم و تربیت در رابطه با اصل فعالیت و فوق برنامه
25	6-2 3 انواع فعالیت‌های فوق برنامه
27	6-2 4 فعالیت مکمل
29	6-2 5 زمینه‌ی تاریخی پیدایش فعالیت فوق برنامه در جهان و ایران
30	6-2 6 اصول مبنایی فعالیت‌های فوق برنامه
32	6-2 7 برای سودمند ساختن فعالیت‌های فوق برنامه چگونه عمل کنیم؟
34	6-2 8 ویژگی‌های فعالیت‌های فوق برنامه
35	6-2 9 ارزش و مزایای فعالیت‌های فوق برنامه
38	7-2 جایگاه فعالیت‌های فوق برنامه در برنامه درسی
39	7-2 1 سطوح برنامه درسی از دیدگاه فرلانسیس کلاین
41	7-2 2 انواع برنامه درسی از دیدگاه پوزنر
43	8-2 مبانی فلسفی پیدایش فعالیت فوق برنامه
45	9-2 مبانی روانشناختی فعالیت‌های فوق برنامه
47	10-2 تحقیقات انجام شده

50	11-2 نتیجه گیری
53	فصل سوم (روش تحقیق)
54	1-3 مقدمه
54	2-3 روش تحقیق
55	3-3 فرایند تحقیق
56	4-3 جامعه آماری
56	5-3 نمونه گیری
56	6-3 ابزار گردآوری داده‌ها
57	7-3 منابع گردآوری داده‌ها
57	8-3 روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
58	فصل چهارم (یافته‌های تحقیق)
59	1-4 مقدمه
59	2-4 مرحله اول - توصیف
59	1-2-4 ایران
59	1-1-2-4 ساختار جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی ایران
60	2-1-2-4 ساختار ویژگی‌های نظام آموزشی در ایران
60	1-2-1-2-4 اطلاعاتی از نظام آموزشی ایران
60	2-2-1-2-4 مواد درسی و اهداف آموزش و پرورش دوره ابتدایی در ایران
65	3-1-2-4 پیشینه تاریخی فعالیت‌های فوق برنامه در ایران
71	4-1-2-4 اشکال فعالیت‌های فوق برنامه در ایران امروز
71	1-4-1-2-4 فعالیت‌های فوق برنامه مذهبی
72	2-4-1-2-4 فعالیت‌های فوق برنامه فرهنگی
73	3-4-1-2-4 اردوها
74	1-3-4-1-2-4 راهیان نور دانش آموزان
75	4-4-1-2-4 نمایش
75	5-4-1-2-4 نمایشگاه
75	6-4-1-2-4 نشریه دیواری
75	7-4-1-2-4 کتابخانه
76	8-4-1-2-4 مراسم آغازین
78	9-4-1-2-4 جشنواره مراسم آغازین
78	10-4-1-2-4 سرود همگانی
79	11-4-1-2-4 نقاشی همگانی

- 82 14-4-1-2-4 تعاونی های آموزشگاهی
- 82 15-4-1-2-4 کانون انجمن فکری کودکان و نوجوانان
- 84 16-4-1-2-4 فعالیت های ورزشی
- 84 17-4-1-2-4 تشکلهای
- 84 17-4-1-2-4 شورای دانش آموزی
- 89 17-4-1-2-4 بسیج دانش آموزی
- 90 17-4-1-2-4 سازمان دانش آموزی
- 91 18-4-1-2-4 طرحها و پروژهها
- 91 18-4-1-2-4 طرح مدارس قرآنی (دارالقرآن)
- 92 18-4-1-2-4 طرح کرامت (مهارت های زندگی)
- 94 19-4-1-2-4 ارزشیابی از فعالیت های فوق برنامه دانش آموزان
- 95 2-2-4 آمریکا
- 95 1-2-2-4 ساختار جغرافیایی، اقتصادی و سیاسی ایالات متحده آمریکا
- 96 2-2-2-4 ساختار و ویژگی های نظام آموزش ابتدایی آمریکا
- 96 1-2-2-2-4 اصول و اهداف آموزشی
- 97 3-2-2-4 هدف آموزش و پرورش آمریکا در قرن 21
- 98 4-2-2-4 اهداف فعالیت های فوق برنامه در ایالات متحده آمریکا
- 99 5-2-2-4 ویژگی های فعالیت های فوق برنامه در آمریکا
- 102 6-2-2-4 برنامه ی بعد از مدرسه
- 102 1-6-2-2-4 برنامه ی بعد از مدرسه و شایستگی های جهانی
- 102 2-6-2-2-4 اهمیت کسب صلاحیت های جهانی برای جوانان آمریکا
- 103 3-6-2-2-4 برنامه بعد از مدرسه و محیط زیست: ایجاد یک طبیعت مناسب برای زندگی
- 104 7-2-2-4 انواع فعالیت فوق برنامه در آمریکا
- 104 1-7-2-2-4 فعالیت های ورزشی
- 107 2-7-2-2-4 باشگاهها
- 110 8-2-2-4 فعالیت فوق برنامه و آموزش دموکراسی در مدارس آمریکا
- 111 9-2-2-4 شورای دانش آموزی
- 115 10-2-2-4 سفرها
- 115 11-2-2-4 کتابخانه
- 116 12-2-2-4 اجرای نمایش و هنرهای تجسمی
- 116 13-2-2-4 تاثیرات مدرسه
- 116 14-2-2-4 سرود دسته جمعی

117	15-2-2-4 برنامه تغذیه
118	16-2-2-4 برنامه پیشگیری از مواد مخدر
118	17-2-2-4 آشنایی با فرهنگ‌های دیگر
119	18-2-2-4 آشنایی با مذاهب
119	19-2-2-4 برنامه مهارت‌های زندگی
121	20-2-2-4 آموزش تلفیقی (ادغام دانش)
122	21-2-2-4 تعهد تابعیت
122	22-2-2-4 سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های فوق برنامه
123	23-2-2-4 رویدادها
124	24-2-2-4 ارزشیابی فعالیت‌های فوق برنامه
125	3-2-2-4 انگلستان
125	1-3-2-4 ویژگی‌های جغرافیایی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی
125	2-3-2-4 توصیف نظام آموزشی کشور انگلستان
126	1-2-3-2-4 آموزش ابتدایی
126	2-2-3-2-4 اهداف آموزش و پرورش در انگلستان
127	3-2-3-2-4 برنامه‌های درسی
127	3-3-2-4 فعالیت فوق برنامه در انگلستان
127	3-3-2-4 1-سازماندهی فعالیت‌های فوق برنامه در انگلستان برعهده چه کسانی است؟
128	2-3-3-2-4 دیدگاه آموزش و پرورش کشور انگلستان نسبت به فعالیت‌های فوق برنامه
130	4-3-2-4 انواع فعالیت‌های فوق برنامه در کشور انگلستان
130	1-4-3-2-4 کتابخانه
131	2-4-3-2-4 بازدیدهای آموزشی
132	3-4-3-2-4 آموزش مذهبی
134	4-4-3-2-4 انتشارات مدرسه
135	5-4-3-2-4 موسیقی
136	6-4-3-2-4 باشگاه‌ها
139	7-4-3-2-4 تاکید بر استفاده از غذاهای سالم
139	8-4-3-2-4 پروژه‌های خیریه‌ای
139	9-4-3-2-4 فعالیت‌های ورزشی
140	10-4-3-2-4 دانشگاه کودکان
141	11-4-3-2-4 حفاظت از محیط زیست
141	5-3-2-4 تامین هزینه‌های فعالیت‌های فوق برنامه
142	6-3-2-4 مدارس خدمات جامع

- 143 1-6-3-2-4 خدمات مدارس جامع
- 144 2-6-3-2-4 مراقبت اجتماعی یکی از خدمات مدارس جامع
- 145 3-6-3-2-4 تاریخچه مدارس خدمات جامع
- 146 4-6-3-2-4 اثرات مدارس خدمات جامع
- 147 5-6-3-2-4 ارزشیابی از مدارس خدمات جامع
- 148 7-3-2-4 بررسی جدول فعالیت‌های فوق برنامه در یکی از مدارس انگلستان
- 148 4-2-4 مالزی
- 148 1-4-2-4 موقعیت جغرافیایی
- 148 2-4-2-4 ملاحظات سیاسی، فرهنگی، مذهبی
- 150 3-4-2-4 توصیف نظام آموزشی کشور مالزی
- 151 1-3-4-2-4 تاریخچه نظام آموزش و پرورش مالزی
- 152 2-3-4-2-4 آموزش ابتدایی در کشور مالزی
- 153 4-3-4-2-4 اهداف آموزشی مقطع ابتدایی
- 154 5-3-4-2-4 برنامه درسی در آموزش و پرورش مالزی
- 156 4-4-2-4 فعالیت‌های فوق برنامه در مالزی چه اهدافی دنبال می‌کند؟
- 158 5-4-2-4 اهمیت و چگونگی فعالیت‌های فوق برنامه در کشور مالزی
- 160 6-4-2-4 انواع فعالیت فوق برنامه در مالزی
- 160 1-6-4-2-4 ورزش‌ها و مسابقات
- 161 2-6-4-2-4 سازمان‌های یونیفرم پوشان
- 162 3-6-4-2-4 باشگاه‌ها و انجمن‌ها
- 163 4-6-4-2-4 دیگر فعالیت‌های مکمل درسی
- 165 5-6-4-2-4 طرح‌ها و پروژه‌ها
- 167 7-4-2-4 چگونگی اجرای فعالیت‌های فوق برنامه در مالزی
- 168 8-4-2-4 امکانات مدارس
- 168 9-4-2-4 ارزشیابی فعالیت‌های فوق برنامه در کشور مالزی
- 170 3-4 مرحله دوم - تفسیر اطلاعات
- 170 1-3-4 ایران
- 170 1-1-3-4 اهداف فعالیت‌های فوق برنامه
- 173 2-1-3-4 محتوای فعالیت‌های فوق برنامه
- 174 3-1-3-4 چگونگی اجرای فعالیت‌های فوق برنامه
- 175 4-1-3-4 ارزشیابی فعالیت‌های فوق برنامه
- 176 2-3-4 آمریکا
- 176 1-2-3-4 اهداف فعالیت‌های فوق برنامه آمریکا

177	2-2-3-4 محتوای فعالیت‌های فوق برنامه
178	3-2-3-4 چگونگی اجرای فعالیت‌های فوق برنامه
179	4-2-3-4 ارزشیابی فعالیت‌های فوق برنامه
179	3-3-4 انگلستان
179	1-3-3-4 اهداف فعالیت‌های فوق برنامه
181	2-3-3-4 محتوای فعالیت‌های فوق برنامه
181	3-3-3-4 چگونگی اجرای فعالیت‌های فوق برنامه
182	4-3-3-4 ارزشیابی فعالیت‌های فوق برنامه
182	4-3-4 مالزی
182	1-4-3-4 اهداف فعالیت‌های فوق برنامه
184	2-4-3-4 محتوای فعالیت‌های فوق برنامه در مالزی
185	3-4-3-4 چگونگی اجرای فعالیت‌های فوق برنامه در مالزی
185	4-4-3-4 ارزشیابی فعالیت‌های فوق برنامه در کشور مالزی
186	4-4 مرحله سوم - مجاورت
192	5-4 مرحله چهارم - مقایسه
204	فصل پنجم (نتیجه‌گیری، بحث و پیشنهادها)
205	1-5 مقدمه
205	2-5 پاسخ به سؤالات تحقیق و بحث و نتیجه‌گیری در مورد یافته‌های پژوهش
205	سؤال یک - شباهت‌ها و تفاوت‌های اهداف فعالیت‌های فوق برنامه دوره‌ی ابتدایی در ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی
209	سؤال دوم - شباهت‌ها و تفاوت‌های محتوای فعالیت‌های فوق برنامه دوره ابتدایی در ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی
212	سؤال سوم - شباهت‌ها و تفاوت‌های روش‌های اجرا در فعالیت‌های فوق برنامه دوره ابتدایی در ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی
214	سؤال چهارم - شباهت‌ها و تفاوت‌های ارزشیابی فعالیت‌های فوق برنامه دوره ابتدایی در ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی
216	سؤال پنجم - ارائه‌ی راهکارهای مناسب برای بهبود نظام آموزشی در ایران
218	3-5 پیشنهاداتی برای تحقیقات بعدی
218	4-5 محدودیت‌ها
220	پیوست‌ها
224	منابع و مآخذ

فهرست جداول

صفحه	عنوان جدول
47	جدول 1-2 مقایسه‌ی فعالیت‌های اوقات فراغت دانشجویان در چند شهر بزرگ جهان در سال 1352
93	جدول (2-4) مفاهیم منتخب آموزش آداب و مهارت‌های زندگی (طرح کرامت) در پنج پایه دوره ابتدایی
186	جدول (3-4) اهداف فعالیت‌های فوق برنامه
189	جدول (4-4) محتوای فعالیت‌های فوق برنامه
190	جدول (5-4) چگونگی اجرای فعالیت‌های فوق برنامه
191	جدول (6-4) ارزشیابی فعالیت‌های فوق برنامه

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان شکل‌ها
147	شکل (1-4). اثرات مدارس خدمات جامع به عنوان یک سیستم
199	شکل (2-4). شباهت اهداف فعالیت فوق برنامه کشورهای مورد مطالعه
200	شکل (3-4). تفاوت اهداف فعالیت فوق برنامه کشورهای مورد مطالعه
201	شکل (4-4). شباهت و تفاوت محتوای فعالیت فوق برنامه کشورهای مورد مطالعه
202	شکل (5-4). شباهت و تفاوت اجرای فعالیت فوق برنامه کشورهای مورد مطالعه
203	شکل (2-4). شباهت و تفاوت ارزشیابی فعالیت فوق برنامه کشورهای مورد مطالعه

فصل اول

طرح مساله

1-1 مقدمه

امروزه کودکان ما بیش از هر چیز نیاز به محیطی دارند سرشار از انعطاف‌پذیری و آزادی عمل؛ محیطی که حس کنجکاوی و خلاقیت آنان را برانگیزاند، به آن احساس تعلق کنند و شادی و شغف را برای دل‌های کوچک آنان به ارمغان آورد.

آموزش بیش از هر چیز، سپردن دانستنی‌ها به دیگران است. اما دانستنی‌ها تنها هنگامی سودمندند که به کار آیند و آموزش آن‌گاه به کار می‌آید که زمینه‌ای برای تغییر در نو آموز گردد، چنان‌که او را به انجام کاری توانا سازد و بر دایره امکان‌های او بیفزاید (نقیب زاده، 1387).

مربیان آموزش و پرورش معتقدند که علاقه و تلاش با آموزش و پرورش درهم تنیده است. واضح-ترین دلیل برای ناموفق بودن آموزش آن است که دانش‌آموزان بدان علاقه‌ای نداشته باشند. این بدان معنی است که دانش‌آموز گاهی مواقع تلاش می‌کند اما بدان موضوع علاقه‌ای ندارد. وایتهد¹ (1929) می‌گوید بدون علاقه رشد روانی وجود ندارد. علاقه موجب توجه و فهم می‌شود. بدون علاقه حرکت و پیشرفتی وجود ندارد (ثورنتون²، 2005، ص 24). فعالیت‌های فوق برنامه زمینه‌هایی برای دانش‌آموزان فراهم می‌سازد که به علائق خود توجه کنند و در جهت شکوفایی استعدادهایشان گام بردارند.

آموزش هنگامی سودمند است که به شکوفایی استعدادها و ایجاد توانایی بینجامد، آموزش تنها با تکیه به مباحث نظری صرف در کلاس‌های درس از عهده چنین کاری بر نمی‌آید و لازم است در کنار مباحث نظری فعالیت‌های خارج از کلاس‌های درس برای شکوفا شدن استعدادها صورت بگیرد (موسوی، 1388). تفاوت بین برنامه‌های رسمی³ با برنامه‌های غیررسمی⁴ این است که برنامه‌های رسمی؛ برنامه‌های آموزشی هستند که در جدول زمانی مدرسه دروه‌های خاصی از آموزش به آن اختصاص داده شده است، اما معمولاً برنامه‌های غیررسمی به صورت داوطلبانه انجام می‌گیرد. فعالیت‌های برنامه غیررسمی شامل

1-Alfred North Whitehead

2-Thornton

3-Formal curriculum

1- Informal curriculum

ورزش، باشگاه‌ها، اجتماعات، سفرهای مدرسه‌ای می‌باشد که به نام فعالیت فوق برنامه¹ رایج شده‌اند. بسیاری این برنامه‌ها را بخش جدایی‌ناپذیر مدرسه به رسمیت می‌شناسند به همین جهت امروزه در جدول کاری مدرسه، توجه به آن افزایش یافته است. اما مشاهده می‌شود در بیشتر مواقع معلمان به برنامه‌های درسی رسمی و سازمان یافته توجه دارند (کلی²، 2004).

از طرفی انسان موجودی اجتماعی است و دانش‌آموز امروزی که تحت حمایت والدین، خانواده و مدرسه است، فردا در جامعه فردی مستقل خواهد بود که بالاجبار باید با جامعه زندگی کند، پس باید راه و رسم زندگی را بداند. دانش‌آموز امروزی زیستن و باهم زیستن را در فردای جامعه خود باید بیاموزد. از آنجا که آموزش اصول زندگی در برنامه‌های رسمی چندان امکان‌پذیر نیست، با طرح و اجرای فعالیت‌های فوق برنامه به صورت گروهی، می‌توان موجب تعامل افراد بایکدیگر شده و رشد افراد در جامعه را سبب شد (رحیمی، 1382).

دوران ابتدایی دوره‌ی شخصیت پروری است پس می‌باید به ابعاد گوناگون وجود دانش‌آموزان توجه شود و مهارت‌هایی را به آنان آموخت تا در آینده از عهده‌ی زندگی خود برآیند.

با مطالعه در آموزش و پرورش دیگر کشورها مشاهده می‌شود که اکثر کشورهایی که آموزش و پرورش موفق دارند با گسترش فعالیت‌های فوق برنامه کاستی‌های نظام آموزشی خود را تا اندازه‌ای جبران کرده و اوقات فراغت دانش‌آموزان را به بهترین وجه پر نموده‌اند (فتح‌آبادی، 1382).

گاهی مواقع برنامه‌ی درسی نمی‌تواند پاسخگوی نیازهای یادگیری باشد پس از فعالیت‌های فوق برنامه در قبل و بعد از مدرسه، یا در عصرها و یا در زمان‌های نهار، ساعتی را به این گونه فعالیت‌ها اختصاص می‌دهند. فعالیت‌های فوق برنامه اغلب بوسیله دانش‌آموزان انجام می‌گیرد و یک نوع یادگیری جایگزین است که می‌تواند آنچه را که آموزش ارائه می‌کند به صورت گسترش یافته در ذهن دانش‌آموزان ایجاد کند. فعالیت‌های فوق برنامه دانش‌آموزان را وارد اجتماع می‌کند که معمولاً در درس‌های رسمی کمتر این اتفاق می‌افتد. فعالیت‌های فوق برنامه می‌تواند به عنوان یک پل بین برنامه‌های درسی رسمی و یادگیری‌های واقعی زندگی باشد (کِر³، 2009، ص 345). این برنامه‌ها می‌تواند مورد حمایت مالی مدرسه یا اجتماع قرار گیرد، اگرچه بیشتر متکی بر حمایت‌های مالی مدرسه است و دارای زمینه‌های متنوعی می‌باشد. فعالیت‌هایی است که نیاز به رسیدگی و توجه همیشگی دارد و فرصت‌هایی برای مشارکت معنی‌دار و بازخوردهای روشن فراهم می‌سازد (فردریکر⁴، 2008، ص 387).

---

1 - Extracurricular activities

2 - Kelly

3 - Kerr

4 - Fredricks

فعالیت‌های فوق برنامه در دوره ابتدایی بستر مناسبی است تا دانش‌آموزان یادگیری‌های کلاس‌های درس را به زندگی واقعی خود ارتباط دهند و آنچه در برنامه درسی به صورت تئوری می‌آموزند به صورت عملی در فضای مدرسه یا خارج از آن بکارگیرند.

2-1 عنوان تحقیق

بررسی تطبیقی فعالیت‌های فوق برنامه دوره ابتدایی در ایران با کشورهای آمریکا، انگلستان و مالزی به منظور ارائه راهکارهای مناسب برای بهبود نظام آموزشی ایران.

3-1 بیان مساله

کودک دارای نیرویی است که دوست دارد خود محیط اطرافش را کشف کند، با بزرگتر شدن کودک ممکن است این نیرو در بازی و کارهای دستی صرف شود. کودک باید محیط خود را دستکاری کند، محیطی که همه چیز ساخته و پرداخته آماده باشد، چندان محیط مساعدی برای پرورش شخصیت کودکانه نیست. از قرن 18 صاحب‌نظران علوم تربیتی عنوان نمودند که کودک هرچه بیش‌تر فرصت داشته باشد کارهای عملی انجام دهد، به همان نسبت نیز بیش‌تر و دقیق‌تر در اعمال تفکر شخصی و برطرف نمودن مشکلات خود موفق خواهد شد. اگر انسان پیوسته جذب کند، ولی چیزی از خود ارائه ندهد، در این صورت از رشد و شکوفایی باز خواهد ماند. تاثیرات ذهنی باید نتیجه‌ی تجارب دست اول شخص باشد. «تهایت بد اقبالی است که انسان وادار به تلاش در راه رسیدن به هدفی باشد که هرگز نتواند به کمک فعالیت‌های شخصی خود با آن کوچکترین ارتباطی برقرار کند» (برزینکا¹، 1371، ترجمه بایوردی، ص 226).

برهمن اساس فعالیت‌های مکمل و فوق‌برنامه در عصر حاضر و جهان امروز به سبب پیشرفت‌های علمی از اهمیتی ویژه برخوردار است (فضلی خانی، 1382). فعالیت‌های فوق‌برنامه و مکمل حلقه‌ی اتصال و انتقال آموخته‌های کلاس و مدرسه به فضای خارج و عرصه‌ی زندگی است و کاربست علوم و فنون به حساب می‌آید (احمدی، حسین، 1384، صص 143-144). کار در کلاس با توجه به موقعیت کلاس، از محدودیت خاصی نسبت به مطالعه خارج از کلاس برخوردار است، به عبارت دیگر شاگردان می‌توانند در

1- Brzynka

مطالعه خارج از کلاس به‌طور عینی و طبیعی به مشاهده پردازند (فلمنینگ و پروس¹، ترجمه سجادی، 1373).

یکی از ویژگی‌های آموزش و پرورش نوین، توجه خاص به فعالیت‌های مکملی است که دانش‌آموزان آن را از کلاس درس آغاز و خارج از مدرسه به انجام می‌رسانند (عابدینی، 1384، ص 19). اهداف اصلی فعالیت‌های فوق برنامه تمرکز بر ویژگی‌های فردی و استعدادها و ویژگی‌های اجتماعی دانش‌آموزان است. این فعالیت‌ها مکمل برنامه‌های درسی با هدف افزایش تجربه‌های آموزشی است. فعالیت‌های فوق برنامه محیطی برای تعامل با دیگر دانش‌آموزان فراهم می‌سازد، در نتیجه موجب افزایش یادگیری و رشد آنان می‌شود. با توجه به اینکه این فعالیت‌ها در خارج از کلاس درس انجام می‌گیرد دانش‌آموزان به اهمیت درک مهارت‌های تفکر، مدیریت زمان و شایستگی‌های علمی و فکری دست می‌یابند. کارکردن خارج از کلاس درس با گروه‌های متنوع کسب اعتماد به نفس بیشتر، استقلال و درک تفاوت‌ها و شباهت‌های دیگران را در دانش‌آموزان به وجود می‌آورد (دانشنامه آموزش و پرورش انگلستان²). پژوهش می‌پرز³ (2004) نشان می‌دهد مشارکت در فعالیت‌های فوق برنامه موجب افزایش بهداشت روانی در نوجوانان خواهد شد. ساختار فعالیت‌های فوق برنامه در ارتقاء سطح سلامت روانی نوجوانان اثرات مثبت دارد.

تحقیق و تتبع در نظام‌های آموزشی کشورها موجب اطلاع از طرح‌ها و نوآوری‌های آموزشی دیگران و نیز استفاده از دستاوردها و تجارب سایر ممالک خواهد شد (محسن پور، 1389 ص 9).

آموزش و پرورش تطبیقی یکی از شاخه‌های علوم تربیتی است که با مطالعه‌ی نظام‌های مختلف آموزش و پرورش کشورها، شباهت‌ها و تفاوت‌هایی را که میان نظام‌های آموزشی وجود دارند، مورد تطبیق و مقایسه قرار می‌دهد و به آن‌ها کمک می‌کند تا بتوانند مسائل آموزش و پرورش ملی خود را بهبود بخشیده و اشتباهاتی را که دیگران داشته‌اند تکرار نمایند (له تا نه خوی⁴، ترجمه امین فر، 1366).

پژوهش نور (1386) نشان می‌دهد بین برنامه‌های اجرا شده در کشور و میزان استقبال جوانان از برنامه‌ها (تعداد شرکت کنندگان)، تفاوت‌هایی وجود دارد. به عنوان مثال فعالیت‌های دینی و قرآنی، هنری و فرهنگی بیشتر از سایر برنامه‌ها اجرا شده‌اند اما جوانان به صورت گسترده‌تر در فعالیت‌های ورزشی، اردویی و گردشگری شرکت کرده‌اند. می‌توان دریافت که بین علاقه جوانان و نوع برنامه‌های اجرا شده تفاوت‌هایی وجود دارد و نیز تمامی دستگاه‌های اجرایی به صورت کاملاً مستقل و سلیقه‌ای اقدام به تعریف نوع برنامه‌های خود کرده‌اند و همچنین می‌تواند به خوبی بیانگر عدم وجود یک نیاز سنجی جامع و کامل از میان جوانان و عدم وجود یک استراتژی کلان و مشخص در سطح کشور برای برنامه‌های

1- Fleming and Prussia

2- Encyclopedia of Education England

3- Meyers

4- Le thanh Khoi